

CZYJ JEST TEATR?

III ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BADAŃ TEATRALNYCH we współpracy z Katedrą Dramatu i Teatru Uniwersytetu Łódzkiego i Teatrem CHOREA

Łódź, 17–19 listopada 2017

Fabryka Sztuki, Art_Inkubator, ul. Tymienieckiego 3

Otwarcie Zjazdu (piątek 17.11., godz. 16)

Wojciech Dudzik – prezes PTBT

Małgorzata Leyko – kierownik Katedry Dramatu i Teatru UŁ

Tomasz Rodowicz – dyrektor artystyczny Teatru CHOREA

Pierwsza dyskusja panelowa (piątek 17.11., godz. 16.30–18.30)

Geografia teatru

Prowadzenie: Piotr Olkusz – Katedra Dramatu i Teatru UŁ, redakcja „Dialogu”

Najważniejsza reforma polskiego systemu teatralnego po roku 1989 wiązała się z przekazaniem odpowiedzialności finansowej za większość teatrów władzom samorządowym, co sprawiło, że dziś wielu chętnie nazywa polski teatr teatrem „zdecentralizowanym”. Czy jednak nie mamy do czynienia z decentralizacją pozorną, dotyczącą wyłącznie obowiązków finansowych względem teatru, której towarzyszy zdecydowana centralizacja władzy symbolicznej? Wydaje się, że przeczuli to sami aktorzy, którzy – choć zatrudnieni w stałych zespołach poza Warszawą – częściej niż przed „decentralizacją” mieszkają na stałe właśnie w stolicy. Podobny zarzut bywa zresztą nierzadko stawiany także w stosunku do reżyserów, dramaturgów czy nawet dramatopisarzy. Ale, przy załamaniu lokalnego dziennikarstwa kulturalnego, zauważa się także, że tylko warszawskie środowisko recenzenckie (choć utrzymywane zwykle dzięki wsparciu z ogólnopolskiego budżetu) ma potencjał generowania trendów: w ostatnich latach szczególnie ważna była teza o ponadprzeciętnej wartości artystycznej teatrów lokalnych społeczności, i to właśnie wsparcie warszawskie, nie miejscowe, decydowało często o pozycji danej sceny na mapie Polski. Czyj zatem jest „teatr na peryferiach” – z perspektywy twórców, krytyków, widzów, badaczy.

Uczestnicy:

Marta Bryś – teatrolożka, stała współpracowniczka „Didaskaliów”; była kuratorką i producentką wielu wydarzeń artystycznych (między innymi w Cricotece, w ramach Teatru POP UP, a także Festiwalu Kultury Żydowskiej w Krakowie); dwukrotnie członkini Komisji Artystycznej w Konkursie na Wystawienie Polskiej Sztuki Współczesnej.

Katarzyna Knychalska – konsultantka programowa Teatru im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy, organizatorka życia teatralnego, autorka adaptacji i scenariuszy teatralnych; założycielka Fundacji Teatr Nie-Taki, redaktorka naczelną kwartalnika „nie-tak!” oraz portalu teatralny.pl; w ostatnim czasie wiele uwagi poświęca teatrowi off-owemu.

Marek Waszkiel – historyk teatru lalek, krytyk, do niedawna dyrektor Teatru Animacji w Poznaniu; w latach 1977-1994 redaktor „Pamiętnika Teatralnego”; autor licznych publikacji poświęconych w szczególności teatrowi lalek; wieloletni wykładowca na Wydziale Sztuki Lalkarskiej w Białymstoku, a ostatnio także na Wydziale Wiedzy o Teatrze Akademii Teatralnej w Warszawie.

Godz. 19.30 – Koncert *Spojrzystość, czyli Leśmian na 25 głosów*

Godz. 21.30 – Warsztat Tomasza Rodowicza „Badacz na scenie”

Zaproszenie teoretyka do praktykowania teatru jest zarówno ekscytujące, jak i ryzykowne dla obu stron. Zakładamy jednak, że jednym pozwoli na uzyskanie dodatkowego narzędzia do opisywania, a drugim poszerzy perspektywę i pogłębi refleksję nad sposobem praktykowania teatru.

Trzygodzinny warsztat miałby na celu pokazanie metody pracy i środków, którymi posługuje się teatr Chorea przy tworzeniu znaków teatralnych i komunikatów scenicznych. Będziemy to realizować poprzez uruchomienie ciała za pomocą prostych ćwiczeń fizycznych, komunikowania się i reagowania gestem, ruchem i dźwiękiem.

Praca obejmowałaby trzy obszary: aktor indywidualny, aktor-partner, aktor zbiorowy.

Uczestnicy warsztatów nie muszą mieć żadnego przygotowania, predyspozycji ani doświadczeń scenicznych. Jedyne, czego oczekujemy, to otwartość i wola uczestnictwa.

Każdy powinien mieć wygodny strój i sportowe obuwie.

Druga dyskusja panelowa (sobota 18.11., godz. 10–13.00)

Divide et impera, czyli kto rządzi i dzieli w teatrze?

Prowadzenie: Dorota Buchwald – Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego

Autonomia instytucji artystycznej zabezpieczona i potwierdzona prawem do dotacji podmiotowej wypłacanej z publicznych pieniędzy jest w obowiązującym dzisiaj systemie organizacji pracy teatrów najważniejszą gwarancją dla wolności twórczej. Wobec zmian planowanych w Ustawie o organizowaniu i prowadzeniu działalności artystycznej, zmierzających być może do zmiany modelu, w jakim od 1990 roku pracują polskie instytucje teatralne podległe w większości samorządom różnego szczebla, pytanie o to, kim jest zapisany w aktach prawnych organizator, należy do najbardziej istotnych. Czy jest jedynym, feudalnym właścicielem i wolno mu ingerować w program i wpływać na działanie instytucji, czy powinien być jednak tylko stwarzającym warunki do pracy zarządcą? Gdzie zaczynają i kończą się jego kompetencje i uprawnienia? Jaka powinna być jego relacja z pracującymi w instytucji artystami? Czy sposób i źródło finansowania mają wpływ na jakość pracy artystycznej? Czy dzisiaj w Polsce grozi nam polityczna kolonizacja artystycznych instytucji samorządowych za pomocą centralnie rozdzielanych dotacji?

Uczestnicy:

Jacek Głomb – reżyser, od 1994 roku dyrektor Teatru im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy; wiceprezes Zarządu Związku Pracodawców – Unia Polskich Teatrów; działacz społeczny, założyciel Fundacji „Naprawiacze Świata”, wiceprzewodniczący Komitetu Obrony Demokracji Dolny Śląsk.

Kamila Lewandowska – kierownik Pracowni Badawczej Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza; specjalizuje się w tematyce ekonomiki kultury oraz polityki kulturalnej w ujęciu międzynarodowym; realizuje projekty naukowe dla Instytutu Teatralnego im. Zbigniewa Raszewskiego (m.in. badanie organizatorów teatrów w 2015), Narodowego Centrum Kultury (platforma Kultura się Liczy!), Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. [Z powodu choroby Kamila Lewandowska nie wzięła udziału w Zjeździe.]

Sebastian Majewski – dramaturg, reżyser, dramaturg, aktor i scenograf. W końcu lat 90. XX wieku związany z Teatrem Wierszalin; współpracował jako dramaturg z Janem Klatą, Krzysztofem Garbaczewskim, Marcinem Liberem; w latach 2008-2012 dyrektor artystyczny Teatru Dramatycznego im. Jerzego Szaniawskiego w Wałbrzychu, 2013-2015 zastępca dyrektora ds. artystycznych

Narodowego Starego Teatru w Krakowie, 2015-2017 dyrektor artystyczny Teatru im. Stefana Jaracza w Łodzi.

Jacek Mikołajczyk – teatrolog, reżyser, tłumacz, krytyk; pracuje w Zakładzie Teatru i Dramatu Uniwersytetu Śląskiego; w latach 2002-2014 kierownik literacki Gliwickiego Teatru Muzycznego; autor książek *Musical nad Wisłą. Historia musicalu w Polsce w latach 1957-1989* (2010) oraz *Zabójczy flirt. Literatura i terroryzm* (2011); tłumacz ponad 30 powieści; od września 2017 dyrektor Teatru Syrena w Warszawie.

Trzecia dyskusja panelowa (sobota 18.11., godz. 15.30–18.00)

„...widz nie jest klientem”, czyli publiczność wymyślana

Prowadzenie: Piotr Morawski – Instytut Kultury Polskiej UW, redakcja „Dialogu”

Deklaracje robienia teatru z myślą o widzu – zwłaszcza o „zwykłym widzu” – należą do żelaznego repertuaru medialnych wypowiedzi dyrektorów, działów promocji teatrów i pracujących w nich twórców. Widz, jako kluczowa dla teatru kategoria, pojawia się też w definicjach teatrologicznych – bez widza, jak wiadomo, nie ma teatru. Jednak choć widz/ka – czy szerzej: publiczność – jest w centrum dyskusji o teatrze, wiadomo o nim/niej niewiele. To często byt wyobrażony, zaprojektowany na potrzeby wizerunkowe. W ustaleniu możliwych profili socjologicznych widzów i widzów teatralnych mają pomóc badania zamówione przez Instytut Teatralny w związku z Dniem Teatru Publicznego.

Z drugiej strony widać też, że publiczność próbuje określać się sama i potrafi skutecznie budować swoją zbiorową tożsamość. Protesty we Wrocławiu i w Krakowie pokazały, że widzowie i widzki mogą stanowić zwartą grupę, gotową bronić idei, repertuaru oraz instytucji. Upodmiotawianie widzów/ek jest też jednym z założeń dynamicznie rozwijającej się w Polsce w ostatnich latach pedagogiki teatru. Widz czy widzka w perspektywie pedagogicznej staje się aktywnym uczestnikiem bądź uczestniczką procesu twórczego w sytuacji teatralnej.

Migotliwość kategorii, jaką jest publiczność, a także sposoby jej konstruowania, skłania do krytycznej refleksji. Publiczność bowiem bardzo często – mimo deklarowanego dla niej uznania – staje się częścią gry marketingowej. Będziemy zatem rozmawiać nie tylko o tym, kim jest widz teatralny, lecz także o sposobach budowania widowni i ideach oraz interesach, które za nimi stoją.

Uczestnicy:

Małgorzata Dziewulska – eseistka, pisarka teatralna, reżyserka; należała do kierownictwa literackiego w Starym Teatrze w Krakowie (1997–2002), następnie kierowała działem literackim w Teatrze Narodowym w Warszawie (2002–2007), tworzyła też program edukacyjny Teatru Dramatycznego w Warszawie. Wydała między innymi: *Teatr zdradzonego przymierza* (1985), *Artyści i pielgrzymi* (1995), *Inna obecność* (2009).

Stanisław Godlewski – absolwent wiedzy o teatrze, student Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych na UAM, recenzent teatralny; współpracuje z „Gazetą Wyborczą Poznań”, „Didaskaliami” i platformami „eCzasKultury.pl”, „TaniecPolska.pl”; członek Forum Teatrologów i Polskiego Towarzystwa Badań Teatralnych.

Bogna Kietlińska – historyczka sztuki i antropolożka współczesności; pracuje w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych na UW. Współautorka (z Barbarą Fatygą) raportu *Publiczność 2016: My jesteśmy kulturalna kolejka, a nie żadne chamstwo*. Na co dzień zajmuje się socjologią wizualną, badaniami miejskimi i etnografią wielozmysłową.

Dorota Kowalkowska – kierowniczką literacką i edukatorką Teatru Dramatycznego im. Jerzego Szaniawskiego w Wałbrzychu; koordynatorką projektu „Teatralna (de)KONSTRUKCJA” i prowadząca działania grupy „Cienie Teatru”, realizowane z udziałem młodzieży.

Agnieszka Szymańska – pedagogka teatru, producentka teatralna, trenerka; członkini Stowarzyszenia Pedagogów Teatru, współtworzy projekty i prowadzi warsztaty dla dzieci, rodzin, edukatorów. Prowadzi także zajęcia „Praca z widzem” na podyplomowych studiach Pedagogika Teatru (IT/IKP UW). Współpracuje z teatrami lalkowymi i dramatycznymi, koordynując i współtworząc działania edukacyjne. [Z powodu choroby Agnieszka Szymańska nie wzięła udziału w Zjeździe.]

Godz. 19.00 – spektakl Teatru CHOREA i Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie): *Studium o Hamletach*, reż. Waldemar Raźniak i Tomasz Rodowicz

Godz. 21.30 – Warsztat Tomasza Rodowicza „Badacz na scenie”

Czwarta dyskusja panelowa (niedziela 19.11., godz. 10–13)

Co robimy? O przyszłości – nieteoretycznie

Pomysł panelu: Forum Teatrologów

Podczas I zjazdu PTBT w Gardzienicach prof. Dariusz Kosiński pytał: „Co robimy, by przekonać współobywateli, że mamy im coś do zaoferowania? Jak, patrząc w lustro, sami sobie wyjaśniamy, co właściwie i dlaczego robimy?”. Te pytania – choć zadajemy je sobie od lat – dzisiaj wydają się szczególnie istotne. W obliczu niepokojących zmian politycznych przyszedł czas na autorefleksję dotyczącą etyki zawodowej. Warto zastanowić się nad pozycją i odpowiedzialnością badaczy i krytyków teatru, tańca i performansu – zapytać, w jaki sposób nasze działania wpływają na sieć relacji teatru i społeczeństwa, polityki, historii czy lokalności. Chcemy też pójść o krok dalej i rozważyć, jakie działania w tym kontekście powinny być podejmowane pod egidą Towarzystwa i jego Zarządu oraz w jakie działania są gotowi zaangażować się sami członkowie?

Proponujemy rozmowę w formacie Long Table, który jest demokratycznym modelem dyskusji bez moderatora, regulowanej natomiast przez zbiór zasad, tzw. etykietę stołu.

Inicjatorzy dyskusji:

Martyna Friedla – absolwentka i doktorantka kulturoznawstwa Uniwersytetu Opolskiego, recenzentka teatralna opolskiej „Gazety Wyborczej”; publikowała także m.in. w „Notatniku Teatralnym”, „Kwartalniku Opolskim” i „Teatrze”; pracuje jako animatorka kultury. [Z powodu choroby Martyna Friedla nie wzięła udziału w Zjeździe.]

Małgorzata Jabłońska – doktorantka na Wydziale Polonistyki UJ, współautorka książki *Trening fizyczny aktora. Od działań indywidualnych do zespołu*, współpracuje z Teatrem CHOREA, Instytutem im. Jerzego Grotowskiego i Ogólnopolską Offensywą Teatralną.

Wojciech Klimczyk – pracownik Katedry Porównawczych Studiów Cywilizacji UJ; jego zainteresowania badawcze skupiają się wokół problemu związków ciała i kultury; autor książek *Erotizm ponowoczesny* (2008), *Wizjonerzy ciała. Panorama współczesnego teatru tańca* (2010) oraz *Wirus mobilizacji. Taniec a kształtowanie się nowoczesności* (2015).

Justyna Michalik – doktorantka w Instytucie Sztuki PAN w Warszawie, współredaktorka książek i katalogów wystaw organizowanych przez Cricotekę w Krakowie, autorka książki *Idea bardzo konsekwentna. Happening i Teatr Happeningowy Tadeusza Kantora* (2015).

Zofia Smolarska – teatrolożka, krytyczka, wykładowczyni Akademii Teatralnej w Warszawie, członkini redakcji „Teatru” oraz „Polish Theatre Journal”, autorka książki *Rimini Protokoll. Ślepe uliczki teatru dokumentalnego*; bada współczesną sytuację rzemiosł teatralnych.

Zakończenie III Zjazdu Polskiego Towarzystwa Badań Teatralnych

Godz. 16 – koncert Pawła Grochockiego i Pawła Odorowicza *Pieśni przejścia*

Organizatorzy zastrzegają możliwość zmian w programie.